

HELENA KOŁAKOWSKA-PRZEŁOMIEC

PRZEMOC W RODZINIE

Polskie ustawodawstwo dotyczące problemów rodziny jest szeroko rozbudowane. Wśród wielu szczegółowych aktów normatywnych na uwagę zasługują te, które zapewniają prawno-karną ochronę rodziny¹

Obowiązujący od 1969 roku kodeks karny zawiera rozdział XXV zatytułowany „Przestępstwa przeciwko rodzinie opiece i młodzieży”. Od chwili wejścia w życie przepisów kodeksu karnego, skazania za przestępstwa przeciwko rodzinie stały się tak liczne, że wysunęły się co do liczby na drugie miejsce po skazaniach za przestępstwa przeciwko mieniu. Zwłaszcza uderzająco duża jest liczba skazań z art. 184 k.k. za przestępstwa znęcania się nad rodziną. Liczby skazań za ten rodzaj przestępstw wynoszą rocznie około 10 tys. Przestępstwa znęcania się stanowią też największą grupę wśród ogółu różnych rodzajów przestępstw o charakterze agresywnym skierowanych przeciwko osobie. Należy więc zwrócić uwagę i zastanowić się, czy nie mamy już do czynienia z poważnym, niepokojącym problemem społecznym, zwłaszcza że można przypuszczać, iż liczba przypadków nie ujawnianych przed sądami jest znacznie większa. Powszechnie wiadomo, że prawidłowe funkcjonowanie społeczeństwa jest ściśle powiązane z właściwym funkcjonowaniem rodziny, która jest podstawową komórką społeczeństwa. Rodzina bowiem odgrywa zasadniczą rolę w wychowaniu i socjalizacji dzieci, stwarza też najlepsze warunki dla życiowego funkcjonowania ludzi także w szerszym kręgu społeczeństwa. Występowanie zaś faktów stosowania w rodzinie przemocy wobec swoich bliskich, osób zależnych, dzieci wskazuje, że mamy do czynienia z drastyczną formą rozbicia wewnętrznego rodziny. Istniejące sytuacje, że ktoś w rodzinie czuje się krzywdzony przez kogoś ze swoich bliskich lub osoby z którymi jest związany, że cierpi z tego powodu, że uważa swoją krzywdę za znaczną, skarży się

¹ Artykuł niniejszy oparty jest na wynikach ogólnopolskich badań, prowadzonych przez autorkę w ramach Problemów Międzyresortowych MR.III.18, w Zakładzie Kryminologii Instytutu Państwa i Prawa PAN. Badania objęły próbę reprezentatywną dla ogółu skazań w Polsce za przestępstwa z art. 184 k.k. Badana próba dobrana metodą losowania dwustopniowego obejmuje 160 spraw osądzonych w 1979 r.

lub, że osoby postronne postrzegają, iż jest krzywdozny przez buskich, wskazuje na niewłaściwe funkcjonowanie rodziny, na brak właściwej atmosfery, brak możliwości oparcia i pomocy jakich poszukuje w rodzinie każdy z jej członków. Mogą też wskazywać na istnienie wrogich postaw. Czy wówczas jednak mamy zawsze do czynienia ze znęcaniem się? Obiektywna ocena jest w wielu przypadkach trudna.

Z treści art. 184 k.k. wynika jasno, że przestępstwo znęcania się charakteryzuje się tym, że między sprawcą a ofiarą istnieje specjalne powiązanie wynikające albo z więzi rodzinnej, lub z jakichś sytuacji, faktów, zdarzeń, które spowodowały zależność ofiary od sprawcy². Jednak samo pojęcie znęcania się nie jest bliżej sprecyzowane, jest szerokie i nieokreślone.

Brak określenia kryteriów dla oceny i kwalifikowania, które zachowania należy uznać za „znęcanie się”, a które jeszcze nie są znęcaniem się powodują, że musimy posługiwać się ogólnospołecznym przekonaniem, odczuciem i oceną. Oczywiście odczucia te będą odmienne u pokrzywdzonego i u sprawcy, a także mogą być jeszcze inne u osób postronnych starających się reprezentować obiektywny punkt widzenia.

Znęcanie się jest przestępstwem formalnym, a jego dokonanie nie zależy od wystąpienia jakiegokolwiek skutku. Natomiast jest przestępstwem kwalifikowanym przez następstwo, którym jest zamach samobójczy ofiary.

Podejmując jakąkolwiek próbę analizy zagadnienia przestępstw polegających na znęcaniu się nad rodziną i osobami zależnymi nie można zapominać, że należy je rozpatrywać w kontekście całości okoliczności i warunków tła, które doprowadzają sprawcę do agresywnych zachowań wobec bliskich, które zostają ocenione jako znęcanie się. W całości tych okoliczności, które są przyczyną stosowania przemocy w rodzinie, niewątpliwie specyficzną rolę odgrywa też sama ofiara przestępstwa. W tym bowiem przestępstwie między sprawcą a ofiarą zawsze uprzednio istnieje powiązanie i kontakt osobisty, tak szczególnie, jaki może powstać tylko w życiu rodzinnym.

Całość problemu tła społecznego, na którym powstały sytuacje doprowadzające do agresywnych zachowań oraz stosowania przemocy w rodzinie interesowały nas najbardziej w prowadzonych badaniach³. W niniejszym artykule chcemy jednak przedstawić tylko następujące zagadnienia tego problemu:

² Artykuł 184 k.k. brzmi: § 1 Kto znęca się fizycznie lub moralnie nad członkiem swojej rodziny lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą bezradną podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 5. § 2 Jeżeli następstwem czynu jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

³ Całość wyników badań jest opracowana i znajduje się w druku.

1. Formy i stopień nasilenia znęcania się.
2. Agresywność sprawców znęcania się.
3. Kategorie ofiar i rola jaką odgrywają w zachowaniu się sprawców/ znęcania się.

Niezbędne jest jednak przedstawienie najpierw kilku informacji o sprawcach i ofiarach znęcania się.

Badania objęły 160 spraw o przestępstwa znęcania się. W grupie tej mamy 160 sprawców i 253 ofiary, co oznacza, że w niektórych przypadkach (34%) sprawca znęcał się więcej niż nad jedną osobą. Z reguły chodzi o znęcanie się nad żoną i dziećmi, teściową lub rodzicami. Trzeba jednak podkreślić, że we wszystkich tych sprawach, gdzie oskarża się sprawcę o znęcanie się nad dwoma lub więcej osobami, występuje „główna ofiara”, którą jest z reguły żona, a dalsze ofiary to osoby występujące w konflikcie rodzinnym po stronie ofiary głównej i następnie skarżą się, że są również ofiarami znęcania się.

Głównymi ofiarami zatem są przede wszystkim żony (86%), czasem, konkubiny (3°/o), poza tym dość często rodzice (8%), nieraz teściowa (około 2°/o), bardzo rzadko zaś nieletnie dzieci (niecały 1%).

I. FORMY I STOPIEŃ NASILENIA ZNĘCANIA SIĘ

W rozważaniach teoretycznych nad zagadnieniem przestępstwa znęcania się podkreśla się, że występuje ono w stosunku do członka rodziny nie tylko poprzez jakieś działania, ale również w wyniku zaniechania działania. Obmyśla się nawet przykłady takiego zaniechania działania wymieniając niedostarczanie pożywienia, opału itp.⁴ Jednak rzeczywisty obraz wyłaniający się z analizy spraw o znęcanie się pokazuje, iż jest to niemal wyłącznie zachowanie polegające na działaniach sprawcy. Jeśli nawet można niektórych sprawców znęcania się posądzać o jakieś umyślne zaniechania powodujące cierpienia osób bliskich, to jest ono raczej rodzajem znęcania się dodatkowego. Wyrażne znęcanie się poprzez zaniechanie działania jest bardzo rzadkie. Wskazuje się dalej, że znęcanie się może mieć dwie zasadnicze formy: moralną i fizyczną. Analiza wszystkich badanych przypadków wykazuje, że nie występuje znęcanie się wyłącznie moralne. We wszystkich przypadkach występowały zachowania, które jeśli można uznać za znęcanie się, miały charakter znęcania się fizycznego, któremu towarzyszą zachowania określone jako znęcanie się moralne.

Zachowania się, najczęściej męża wobec żony, które uznane zostały

⁴ I. Andrejew, *Polskie prawo karne w zarysie*, Warszawa 1976, s. 398.

za znęcanie się moralne polegają zazwyczaj na używaniu w stosunku do ofiary słów wulgarnych. Ponadto występuje często awanturowanie się sprawcy w domu, niszczenie różnych przedmiotów domowych w czasie kłótni, wypędzanie z domu, odgrażanie się zabiciem ofiary. Takie zachowanie sprawcy występuje zazwyczaj po nadużyciu przez niego alkoholu.

Znęcanie się fizyczne, występując we wszystkich badanych przypadkach niemal wyłącznie polega na pobiciu ofiary. Pobicia przejawiają się w różnych formach, od najłżejszych do bardzo poważnych uszkodzeń ciała, ogólnie ciężkich pobić. Najłżejsze przejawy pobicia to popchnięcia, uderzenia w twarz, rzucanie we wzajemnej kłótni drobnymi przedmiotami, spowodowanie sińca, zadrapania. Cięższe polegają na biciu ofiary rękami po całym ciele, spowodowaniu licznych sińców, otarciu naskórka. Najcięższe natomiast to kopanie, duszenie, uderzanie głową ofiary o ścianę, ciągnięcie za włosy, spowodowanie takich obrażeń i uszkodzeń ciała jak np. pęknięcie nosa, złamania szczęki, żeber, ręki, wstrząs mózgu, ogólnie ciężkie pobicia wymagające hospitalizacji ofiary, używanie do bicia twardych przedmiotów, jak kija, krzesła, paska, sznura itp.

Różne zachowania oceniane następnie jako znęcanie się muszą występować wielokrotnie, aby można było uznać kogoś za sprawcę znęcania się. W rzeczywistości jednak, jak wynika z analizy spraw i całości materiałów, na przestrzeni pewnego okresu występują wielokrotnie różne zachowania sprawcy, które można określić jako niewłaściwe, nie stosowne, złe, naganne itp. Najbardziej rażące zachowania, jeśli w ogóle miały miejsce, występują tylko sporadycznie. Np. mąż wielokrotnie kłócił się z żoną, ale pobił ją tylko raz na przestrzeni całego czasu podawanego następnie jako okres znęcania się.

Ocena intensywności znęcania się jest więc bardzo trudna. Nie sprecyzowane kryteria znęcania się powodują, że próby ich klasyfikacji także mogą przybierać różny charakter. Ocena, czy jakieś zachowanie jest znęcaniem się, jak już wiemy, oparta jest na ogólnospołecznym odczuciu, przekonaniu i kwalifikacji. Chcąc jednak uniknąć jeszcze jednej oceny tego samego charakteru, spróbowaliśmy ustalić inne kryteria, według których ocenimy intensywność znęcania się nad ofiarami przez poszczególnych sprawców. Należy podkreślić jednak, iż wychodzimy z ogólnego założenia, że sprawcy zostali skazani za znęcanie się. Zatem, jeśli nawet w niektórych przypadkach wydaje się nam, że zachowanie sprawcy nie miało jeszcze charakteru znęcania się, to jednak w klasyfikacji przyjmujemy fakt, iż istniała słaba forma znęcania się. Innymi słowy, w klasyfikacji nie wprowadzamy określenia „brak znęcania się”, natomiast wyodrębniamy trzy rodzaje intensywności znęcania się:

1. „Znęcanie się klasyczne”, obejmujące przypadki takiego zachowania się sprawców, które nie budzą żadnych wątpliwości co do umyślności działania sprawcy i mają charakter okrucieństwa. Przykładowo moż-

na wymienić przypadki wielokrotnego, bardzo ciężkiego pobicia żony przez męża tak, że doznała kilka razy poważnych obrażeń ciała, między innymi wstrząsu mózgu i pęknięcia nosa, znęcania się syna nad 73-letnią matką, którą bił oraz zakładał jej powróż na szyję, aby wieszać, polewania zimną wodą śpiących dzieci przez młodą kobietę, konkubinę ojca tych dzieci.

2. „Znęcanie się”, obejmujące przypadki, w których sprawca pobił ofiarę w taki sposób, że doznała poważniejszych obrażeń ciała, pobicia przy użyciu różnych przedmiotów, kopania, duszenia. Przykładowo można wymienić przypadek złamania żonie ręki w czasie jednej z wielokrotnych kłótni małżonków.

3. „Znęcanie się o nieznacznym stopniu nasilenia”. Są to przypadki, w których ofiary nigdy nie doznały cięższych obrażeń ciała, nie były bite różnymi przedmiotami, w których podczas wielokrotnych, powtarzających się kłótni między małżonkami, a często i wzajemnymi rękoczynami, żona zostaje uderzona, popchnięta, doznaje bardzo drobnych zadrapań i innych uszkodzeń ciała np. siniak.

W powyższej klasyfikacji brane jest oczywiście pod uwagę także moralne znęcanie się sprawcy. Ponieważ jednak, o czym wspominaliśmy, ta forma zachowania polega głównie na używaniu wulgarnych obelżywych słów wobec ofiary, na ogół ma ona drugorzędne znaczenie w porównaniu ze znęcaniem się fizycznym nawet jeśli zawiera ono nieznaczny stopień nasilenia. Przy zastosowaniu powyższej klasyfikacji stwierdzamy, że wśród przypadków znęcania się nad rodziną występuje „znęcanie się klasyczne” w 7,5%, „znęcanie się” w 41,9%, zaś „znęcanie się o nieznacznym stopniu nasilenia” w 50,6%.

II. AGRESYWNOSĆ SPRAWCÓW ZNĘCANIA SIĘ

Nasuwa się dalsze pytanie, jaka jest agresywność sprawców, czym jest uwarunkowana, dlaczego prowadzi sprawcę do zachowań agresywnych i stosowania przemocy w życiu rodziny? Nie próbujemy jednak oceniać i określać uwarunkowań agresywności w aspekcie psychofizjologicznym ani psychopatologicznym. Próbuje jedynie określić ją w płaszczyźnie społecznej, funkcjonowania sprawców przede wszystkim w życiu rodzinnym, środowisku zawodowym i środowisku sąsiedzkim. Poczynione na ten temat analizy materiałów i danych uwidaczniają, że wśród sprawców znęcania się nad rodziną dominują osoby, u których agresywność związana jest raczej tylko z nadużywaniem alkoholu (56,3% sprawców). Ponadto w znacznej części sprawców (33,8%) agresywność jest uwarunkowana i ukształtowana sytuacją rodzinną i narastającymi konfliktami. W niedużej tylko liczbie sprawców (5,6%) agresywność istnieje od dawna, przejawiając się w różnych postaciach i w

różnych okolicznościach życia. W niewielkiej zaś grupie 4,4% agresywność raczej nie występuje lub jest tylko słabo zaznaczona.

Jeśli z kolei porównamy uprzednio ustalony stopień intensywności znęcania się sprawców z rodzajem ogólnej ich agresywności to stwierdzimy, że spośród tych sprawców, którzy znęcali się nad swymi ofiarami w sposób „klasyczny”, 2/3 przejawiało zawsze silną agresywność, spośród tych którzy „znęcali się” nad swymi ofiarami u 3/4 agresywność ujawnia się raczej tylko w związku z nadużyciem alkoholu, a wśród sprawców, których zachowanie określiliśmy jako „znęcanie się o nieznanym stopniu nasilenia” u połowy agresywność związana i uwarunkowana jest sytuacyjnie oraz kształtuje się i rozwija na tle konfliktów rodzinnych. Prawie u połowy sprawców związana jest z nadużywaniem przez nich alkoholu.

III. KATEGORIE OFIAR PRZEMOCY STOSOWANEJ W RODZINIE

W przestępstwach znęcania się nad rodziną ofiara odgrywa specyficzną rolę. W tym przestępstwie bowiem między sprawcą a ofiarą zawsze uprzednio istnieje powiązanie i kontakt osobisty, tak szczególnie jak i może powstać tylko w życiu rodzinnym. Analizując rolę ofiary w agresywnym zachowaniu, w znęcaniu nad nią osoby bliskiej z powodzeniem można by stosować istniejące klasyfikacje proponowane w literaturze⁵. Ale w naszych badaniach staraliśmy się zobaczyć tło szersze, na którym kształtuje się przestępczość znęcania się nad rodziną. Agresywność ofiary, jej ogólną rolę w całym konflikcie, który doprowadza do zachowań sprawcy, rozpatrujemy więc na tle ogólnym, społecznym, ale przede wszystkim życia w rodzinie, funkcjonowania rodziny w innych środowiskach społecznych. Próba ustalenia roli ofiary w zachowaniu się sprawcy znęcania się nie ma oczywiście na celu ewentualnego usprawiedliwiania sprawcy.

Wśród ofiar przestępstw znęcania się można wyróżnić pewne kategorie o zróżnicowanym stopniu agresywności, różnych zachowaniach agresywnych, a zwłaszcza o zróżnicowanym stosunku do sprawcy w różnych okresach. Bardziej szczegółowe przedstawienie tego zagadnienia nie jest jednak w tym miejscu możliwe. Podajemy więc tylko niektóre informacje i ogólne określenia.

Kategorie ofiar:

1. „Ofiary nie ujawniające agresji lub tylko w małym stopniu, raczej biernie zachowujące się wobec sprawcy”. W tej kategorii znajdu-

⁵ Zagadnienie klasyfikacji ofiar przestępstw omawia szerzej L. Falandysz, *Pokrzywdzony w prawie karnym i wiktymologii*, Warszawa 1980, s. 123 - 164.

ją się niemal wszystkie ofiary, nad którymi sprawcy znęcali się w sposób, który określiliśmy jako „klasyczne znęcanie się”. Osoby te są bezradne z uwagi na swój wiek lub mało zaradne życiowo. Ofiar takich, na szczęście, jest niewiele. W tej kategorii natomiast są przede wszystkim żony, których zachowanie jest przeciętne, spokojne, pracują zazwyczaj zawodowo, zajmują się domem, dziećmi, a skarżą się na mężów nadużywających alkoholu czy wywołujących w domu awantury. Oto przykłady: sprzedawczyni sklepową, lat 28, matka trzyletniego dziecka, spokojna, sskarży się, że mąż wraca do domu nietrzeźwy i bije ją wówczas po twarzy; kobieta, lat 34, pracuje jako sprzątaczką, matka dwojga dzieci, na ogół spokojna, ale czyni mężowi wymówki, a nawet wymyśla mu, gdy przychodzi do domu nietrzeźwy i skarży się, że mąż bije ją, ciągnie za włosy, a raz uderzył jej głową o ścianę.

2. „Ofiary dokuczliwe, ujawniające cechy agresywności, wywołujące napięcia i doprowadzające do konfliktów w rodzinie”. Wśród tej kategorii ofiar znajdują się przede wszystkim kobiety, które ujawniają pewne postawy niechęci wobec sprawcy, starają się mu dokuczyć, utrudnić codzienne życie, a także które mają do mężów różne pretensje i żale. Ofiary tej kategorii często wciągają do narastającego konfliktu, między nimi a sprawcami dalszą rodzinę, rodziców, rodzeństwo. Około 1/3 ofiar zaliczonych do tej kategorii używa często alkoholu, co jest także powodem konfliktów. Przykładowo: rodzina wiejska, żona starsza od męża o kilka lat. Zaczęła mu dokuczać podejrzeniami, że ją zdradza, nakłaniała dzieci, aby nie pomagały ojcu w pracach w gospodarstwie rolnym, doprowadziła do konfliktowej napiętej sytuacji, przez co mąż zaczął dużo pić i w czasie jednej z kłótni pobił żonę. Środowisko robotnicze, żona bardzo często zaprasza do domu swoją dalszą rodzinę, krewnych, wiedząc, że mąż ich nie lubi przez co między nią a mężem dochodziło do sprzeczek oraz kłótni i w trakcie jednej z nich została pobita przez męża. Kobieta 31-letnia, matka jednego dziecka, na utrzymaniu męża, piła alkohol, upijała się, nie wracała na noc do domu i mąż ją bił za to, tak że doznała złamania żeber.

3. „Ofiary agresywne, rozgrywające własne sprawy”. Wśród nich znajdują się osoby ujawniające agresywność i często tak zachowujące się wobec przyszłego sprawcy znęcania się, przejawiające wrogość wobec niego. Zazwyczaj też swoim postępowaniem zmierzają do realizacji jakiegoś własnego celu. A więc np. kobiety, które chcą inaczej ułożyć sobie życie z innym partnerem, zmierzające do rozwodu z mężem. Żony i konkubiny starające się pozbyć byłego męża ze wspólnego mieszkania.

Ofiary zaliczone do tej kategorii na ogół przejawiają dużą aktywność w składaniu różnych skarg, zażaleń na męża, często wzywają milicję do domu. twierdząc, że są bite, często same prowokują awantury, w których zostają poszkodowane. Np. rodzina wiejska, ofiara-żona zdradzała męża co było powodem konfliktów i rozwodu. Po rozwodzie byli

małżonkowie mieszkali nadal w jednym domu, ponieważ posiadali wspólne gospodarstwo rolne. Była żona chcąc się pozbyć męża ze wspólnego domu, oskarża go o awantury i pobicia, kradzież rzeczy ze wspólnego gospodarstwa. Rodzina robotnicza, sprawca znęcania się pije alkohol, często wprowadza się w stan nietrzeźwości, z żoną żyje w separacji, we wspólnym dwupokojowym mieszkaniu zajmuje jeden pokój i prowadzi oddzielne gospodarstwo, zaś żona i dwie dorosłe córki, które zajmują drugi pokój w mieszkaniu starają się pozbyć męża i ojca (głównym celem jest uzyskanie pokoju zajmowanego przez sprawcę) skarżą go o pobicia, awantury i alkoholizm.

Wyodrębnione trzy kategorie ofiar występują wśród ogółu osób będących ofiarami przestępstw znęcania się w następujących proporcjach: „ofiary nie ujawniające agresji lub tylko w małym stopniu, zachowujące się raczej biernie wobec sprawcy” — 31,8%, „ofiary dokuczliwe, ujawniające cechy agresywności, wywołujące napięcia i doprowadzające do konfliktów w rodzinie” — 29,4%, „ofiary agresywne, rozgrywające własne sprawy” — 38,8%.

Należy też podkreślić, że ofiary kategorii pierwszej, na ogół podlegają bardziej intensywnemu znęcaniu się niż inne ofiary, w 20% przypadków sprawcy znęcali się nad nimi w sposób „klasyczny”, w 55% przypadków „znęcali się” i w 25% „znęcali się w nieznacznym stopniu”. Odwrotna sytuacja występuje w kategorii trzeciej. Aż w 71% przypadków znęcanie się ma charakter tylko „znęcania się słabo nasilonego” zaś 1% to „znęcanie się klasyczne”. Ofiary zaliczone do kategorii drugiej są w sytuacji jak gdyby pośredniej. Prawie w połowie przypadków ulegają „znęcaniu się” i „znęcaniu się o słabym stopniu nasilenia”.

Wyniki prowadzonych badań wskazują na istnienie bardzo zróżnicowanych, skomplikowanych okoliczności i warunków, które doprowadzają do wystąpienia w rodzinie faktów stosowania przemocy jednych osób nad drugimi. W rodzinach tych istnieją głębokie konflikty, niejednokrotnie zapoczątkowane błahymi sprawami, wydarzeniami rzeczywistymi lub tylko wyimaginowanymi przez jedną ze stron. Drobne początkowo nieporozumienia, niesnaski rozwijają się z wolna w wielkie zadrażnienia i narastające antagonizmy, zazwyczaj także znacznie wcześniej poprzedzają późniejsze zachowania agresywne. W konfliktach tych znaczną rolę odgrywa nadmierne picie alkoholu przez późniejszych sprawców przemocy. Nadużywanie alkoholu przez jednego z członków rodziny, powodujące konflikty lub też spowodowane uprzednimi konfliktami, wiąże się z późniejszymi zachowaniami agresywnymi. W konflikcie bowiem powstałym między sprawcą a ofiarą przemocy uczestniczą obie strony. W 2/3 przypadków rola ofiary w całościach konfliktu rodzinnego i późniejszym zachowaniu się sprawcy ma charakter „czynny”. W po-

nad 1/3 przypadków ofiary same zachowują się agresywnie, ujawniając wrogość wobec sprawcy. W tych przypadkach rodzaj konfliktu jest tak nasilony, a zachowania się obu stron tak wzajemnie ostre, że granica podziału na sprawcę i ofiarę jest bardzo trudna, obie strony bowiem są i ofiarami, i sprawcami jednocześnie.

Przestępstwa znęcania się nad rodziną będące wynikiem jakiegoś konfliktu i z kolei pogłębiające ten konflikt, świadczą o rozbiciu rodziny, nawet jeśli samo zachowanie, ocenione następnie jako znęcanie się, ma charakter słabo nasilony, co stwierdza się w ponad połowie przypadków. Jeśli więc rzeczywiście chce się chronić rodzinę przed rozbiciem, co jest celem art. 184 k.k., należałoby korzystać bardzo ostrożnie z możliwości skazywania i orzekania kar pozbawienia wolności nawet z zawieszeniem. Należałoby w szerszym zakresie poszukiwać alternatyw orzekanych kar pozbawienia wolności, oraz myśleć o stosowaniu szerokiej profilaktyki, aby zapobiegać drastycznym zachowaniom się w rodzinie niektórych jej członków względem innych. Poradnictwo rodzinne zwłaszcza Rodzinnych Ośrodków Diagnostyczno-Konsultacyjnych, innych poradni i ośrodków pomogłoby, być może, w rozwiązywaniu niektórych konfliktów. Należałoby próbować doprowadzić do pogodzenia się małżonków w tych przypadkach, gdy konflikty w rodzinie nie są jeszcze zbyt nasilone i skomplikowane, natomiast pomagać w faktycznym rozdzieleniu osób, które nie powinny być razem. Sprawy te powinny należeć do kompetencji sądów rodzinnych.

VIOLENCE IN FAMILY

Summary

Chapter XXV of Polish Penal Code entitled „Crimes against family, guardianship and youth” includes art. 184 which provides a penalty for a crime of a bodily torment of a family. A number of convictions on the grounds of that provision is high, reaching 10 thousand yearly. A sample survey was taken up for those convictions in a group of 160 cases aiming at revealing the whole of social background conditions and circumstances leading to applying force in a family by some people against others. The article focuses on three questions: form and a degree of intensity of a torment, aggressiveness of perpetrators, categories of victims and their role in perpetrators' behavior. It is mostly men who are perpetrators of the violence, their wives being victims (86%). Bodily torment consists usually on battery, while moral cruelty involves using abusive language, brawls, threatening and expelling a victim from home. A degree of intensity in a half of cases is slight and only in 7% of cases is substantial. There are three categories among victims in a family: „victims not revealing any aggression or to a lesser extent only, behaving rather passively towards a perpetrator” (32%), „vexatious victims, manifesting traits

of aggression, causing tensions and leading to conflicts in families (29%), „aggressive violions carrying out their own designs” (39%). It was proved in the survey that deeply rooted conflicts exist in those families, they have been building up slowly in 'the phases preceeding the application of violence. The author indicated at a necessity of undertaking preventive actions ridding family conflicts, before a violence takes place. The possibilities for activity for family courts in that scope are also pointed out.